

JAVNOST PRISTUPA MUZEJSKOJ GRAĐI I MUZEJSKOJ DOKUMENTACIJI

PUBLIC ACCESSIBILITY TO MUSEUM MATERIAL AND MUSEUM DOCUMENTATION

Dora Bošković

Hrvatski povijesni muzej, Zagreb
d.boskovic@hismus.hr

Sažetak

U radu će se pokušati objasniti zbog čega muzejska struka, u vrijeme stremljenja ka što većoj slobodi pristupa podacima, još uvijek ograničava korištenje svoje neobjavljene i neizložene muzejske građe te neobjavljene muzejske dokumentacije tj. određuje svrhu i uvjete za pristup i korištenje tih podataka. Ta relativno stroga ograničenja korištenja regulirana su u Hrvatskoj odredbama Zakona o muzejima, Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te Zakona o autorskom pravu, koji uređuje autorske, nasljedničke i vlasničke odnose. Prema tim zakonskim odredbama ograničuje se pravo korisnika = svakog poreznog obveznika, da dobije uvid u stručno poslovanje tj. djelovanje ustanove koja se financira i njegovim doprinosom. Muzealci za to ograničavanje prava nalaze opravdanje u jedinstvenosti jedinice muzejske građe, brizi za njezin opstanak i sigurnost te u uvjetima pod kojima su predmet dobili u posjed. Ali, isto tako, muzealci štite i svoju ulogu stvaratelja muzejske dokumentacije, odnosno stvaratelja muzealnosti svoje jedinice građe. Hrvatska muzejska zajednica uklapa se ovakvim stavom u načela pristupa muzejskoj građi i muzejskoj dokumentaciji drugih europskih i izvan europskih muzejskih zajednica.

Ključne riječi: muzejska građa, neizložena muzejska građa, muzejska dokumentacija, neobjavljena muzejska dokumentacija, slobodan pristup podacima, ograničavanje korištenja, Zakon o autorskom pravu, Zakon o muzejima, Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara

Summary

The author attempts to justify the reasons for limited accessibility and withdrawal of museums' unpublished and unexhibited material and documentation in an age moving towards greater freedom of information accessibility, or rather to explain the reasons for their strict regulations on allowed purposes and terms of access to these materials. These relatively strict limitations of usage are regulated in Croatia by certain laws - Law on museums, Law on protection and preservation of cultural heritage, as well as by the Law on authorship which regulates the relations of authorship, inheritance and ownership of cultural assets. According to these acts, users'/taxpayers' accessibility to the workings of an institution partly financed by their tax-money, is strictly limited. Museum experts justify this limitation of accessibility by stressing the uniqueness of its material, its need for special care and protection, as well as by detailing the conditions under which these institutions were authorised special care of a particular object. In this manner, however, museum officials are also protecting their own role as the creators of museum

documentation. This attitude on the part of the Croatian Museum Association is no different from that of other European and non-European museum communities.

Keywords: museum material, unexhibited museum material, museum documentation, unpublished museum documentation, free access to information, limited usage, Law on authorship, Law on museums, Law on protection and preservation of cultural heritage

Uvod

Hrvatska muzejska zajednica nalazi se pred donošenjem dopunskih akata Zakonu o muzejima u kojima će se, među ostalim, propisivati i sadržaj i način vođenja muzejske dokumentacije te uvjeti i način ostvarivanja uvida i korištenja muzejske građe i muzejske dokumentacije.¹ Budući da je tema 5. seminara Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture bila javnost pristupa informacijama te zaštita informacija i korisnika, smatrala sam da bi bilo zanimljivo podastrijeti iskustva hrvatske muzejske struke i objasniti stajališta koja su izražena u spomenutim dopunskim aktima.²

Kako u odredbama spomenutih pravilnika muzejska struka djelomično odstupa od smjernica o slobodi pristupa informacijama koje zastupaju arhivska i knjižničarska struka, u ovom bih radu željela pokazati u kojoj mjeri i zbog čega dolazi do tog odstupanja. Pokušala bih objasniti u kojem je pogledu muzejska struka specifičan dio ove naše trodjelne zajednice te opravdati zbog čega se, u vremenu stremljenja ka što većoj slobodi tijeka informacija, u hrvatskoj muzejskoj zajednici još uvijek propisuje tko smije koristiti određenu građu te u kojoj se mjeri toj građi omogućuje pristup.

¹Već uoči 3. seminara Arhivi, knjižnice, muzeji ... u studenom 1999. godine povjerenstva zadužena za donošenje dopunskih akata Zakonu o muzejima većinom su završila svoj posao dostavivši prijedloge svojih pravilnika Ministarstvu kulture RH, odnosno Muzejskom vijeću. Izvještaj o radu povjerenstva zaduženog za izradu prijedloga Pravilnika o vođenju muzejske dokumentacije o muzejskoj građi te prijedloga Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja uvida i korištenja muzejske građe i muzejske dokumentacije podnijet je na spomenutom 3. seminaru te objavljen u zborniku radova (Bošković, Dora. Izvješće o radu Stručnog povjerenstva za izradu Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi i Pravilnika o korištenju muzejske građe i dokumentacije. // 2. i 3. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / ur. Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko muzejsko društvo, 2000.).

²Neposredno pred odlazak na 5. seminar, jedan me je sudionik nedavno održanog sastanka Muzejskog vijeća usmeno obavijestio da je Vijeće prihvatilo prijedlog Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi i prijedlog Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja uvida i korištenja muzejske građe i muzejske dokumentacije, te sam tu informaciju i prenijela rovinjskom skupu. Međutim, kako do sada (siječanj 2002.) povjerenstvo koje je bilo zaduženo za sastavljanje spomenutih prijedloga pravilnika nije od Ministarstva kulture dobilo potvrdnu obavijest, a u javnosti se pojavio samo Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja uvida u muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju (!) (Narodne novine 163, 115(21. prosinca 2001), 4946.), molim cijenjeni skup da ovim putem prihvati moju ispriku što sam prenijela neproverene i netočne informacije.

Muzejska građa i muzejska dokumentacija o muzejskoj građi

Muzeji i druge ustanove koje su u posjedu muzejske građe prikupljaju, čuvaju, stručno i znanstveno obrađuju te javnosti predočuju civilizacijska, kulturna i prirodna dobra. U tijeku stručne i znanstvene obrade te čuvanja tih dobara nastaju spoznaje o njima koje se pohranjuju i iz kojih proizlazi muzejska dokumentacija o muzejskoj građi.³ Te spoznaje, materijalizirane u obliku muzejske dokumentacije o muzejskoj građi, prikupljena su znanja o jedinici muzejske građe od trenutka njezina nastanka (a koji puta i prije) do dolaska u muzej, o njezinu životu u muzeju, a preko toga i o životu muzeja uopće. Oblici muzejske dokumentacije mogu biti ustanovljeni kao razna obavijesna pomagala, poput 'inventarnih knjiga', raznih stručnih 'kartoteka', 'datoteka' ili 'baza podataka' interna karaktera.

Podemo li od pretpostavke da je cjelokupna muzejska građa u muzejima stručno i znanstveno obrađena, sljedeći je korak u tijeku rada stvaratelja muzejske dokumentacije valorizacija i odabir muzejskih predmeta i kvantitete spoznaja o njima u svrhu predočavanja javnosti. Dakle, to je odabir muzejskih predmeta i količine podataka o njima, koji će biti ponuđeni javnosti u obliku izložbi, kataloga, monografija i drugih publikacija.

Iz toga proizlazi da cjelokupna muzejska građa mora biti obrađena i dokumentirana, ali ne i izložena. Javnosti ne mora i neće biti dostupna cjelokupna dokumentacija o izloženoj/objavljenoj muzejskoj građi, a naročito neće biti dostupna muzejska dokumentacija o neizloženoj i neobjavljenoj muzejskoj građi.

Pristup muzejskoj građi i muzejskoj dokumentaciji: zakonska regulativa

U nastavku, ponajprije će se obrazložiti javnost pristupa upravo toj neobjavljenoj tj. neizloženoj muzejskoj građi te neobjavljenoj muzejskoj dokumentaciji. Objavljena muzejska dokumentacija te izložena i javnosti dostupna muzejska građa očigledno podliježu regulativama koje su definirale arhivska i knjižničarska struka, te je o pravu pristupa istima na ovome mjestu nepotrebno govoriti.

Propisi po kojima hrvatska muzejska struka dopušta pristup i korištenje muzejske građe i muzejske dokumentacije definirani su Zakonom o muzejima (9. listopada 1998.)⁴ te Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (18. lipnja 1999.)⁵ Osim toga, dio građe podliježe i smije se davati na korištenje isključivo po Zakonu o autorskom pravu (20. listopada 1998.)⁶

U Zakonu o muzejima navedeno je da muzejska djelatnost obuhvaća, pored prikupljanja, čuvanja i istraživanja civilizacijskih, kulturnih i prirodnih dobara, i

³Zakon o muzejima. // Narodne novine 142(28. listopada 1998), čl. 7. Tiskano i u: Vijesti muzealaca i konzervatora 3-4(1998).

⁴Usporediti valja s prethodnom bilješkom.

⁵Osim u Narodnim novinama od 18. lipnja 1999., Zakon je objavljen i u: Vijesti muzealaca i konzervatora 1-4(1999).

⁶Osim u Narodnim novinama od 20. listopada 1998., cjelokupni tekst može se vidjeti i na adresi <http://www.dziv.hr/nn/n0110.html>.

stručnu i znanstvenu obradu i sistematizaciju građe, iz čega proizlaze podaci okupljeni u muzejskoj dokumentaciji. Muzejska dokumentacija izjednačena je po svojoj vrijednosti s muzejskom građom. Muzejska građa i muzejska dokumentacija po tom se Zakonu štite kao kulturna dobra i na njih se primjenjuju propisi Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.⁷ Nadalje, ističe se obveza muzeja i sličnih ustanova da daju uvid u svoju građu i dokumentaciju. Istovremeno se ističe i svrha davanja na uvid, a to je znanstvena i stručna obrada te građe.⁸

U Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara obvezuje se vlasnika kulturnog dobra da, među ostalim, mora "dopustiti stručna i znanstvena istraživanja, tehnička i druga snimanja ..." te "omogućiti dostupnost kulturnog dobra javnosti".⁹ Taj Zakon propisuje i tko su korisnici, odnosno tko je *javnost*: "Istraživanje kulturnog dobra mogu obavljati pravne i fizičke osobe ako ispunjavaju posebne uvjete i imaju odobrenje nadležnog tijela".¹⁰ Te posebne uvjete propisuje ministar kulture,¹¹ odnosno "vlasnik kulturnog dobra mora omogućiti istraživanje i dokumentiranje kulturnog dobra ... osobi koja za to ima odobrenje nadležnog tijela".¹² Pod nadležnim tijelom razumijeva se u konačnici Ministarstvo kulture, odnosno uprava za zaštitu spomenika kulture¹³ ili pak neko drugo tijelo ili osoba na koje je ministar kulture prenio ovlasti - dakle i ravnatelj muzeja. Ponavlja se da istraživanja moraju biti stručna ili znanstvena, a u svrhu "zaštite i očuvanja kulturnog dobra".¹⁴ Dalje se u tekstu precizira: "Dokumentacija o kulturnom dobru može se dati na korištenje u službene svrhe, za znanstveno istraživanje i u publicističke svrhe, za potrebe nastave i izlaganja, te u druge opravdane svrhe."¹⁵ Precizira se i to da se na korištenje daju samo presnimci dokumentacije koji se izrađuju na trošak korisnika/tražitelja. Iznimno, izvorna dokumentacija daje se na korištenje samo uz odobrenje ministra kulture.¹⁶ Propisano je da Ministarstvo kulture obavlja nadzor nad stručnim radom osoba i ustanova čija je djelatnost obuhvaćena ovim Zakonom¹⁷ putem inspektora.¹⁸ Za neizvršavanje propisanih obveza, odnosno uskraćivanje dopuštenja za stručna i znanstvena istraživanja, tehnička i druga snimanja, muzeji mogu biti kažnjeni novčanom kaznom od 3.000 do 40.000 kuna.¹⁹

Zakon o autorskom pravu propisuje prava autora umjetničkih i znanstvenih - intelektualnih djela koja se čuvaju u muzejima i galerijama. Vrlo se strogo definira način korištenja umjetničkih djela pohranjenih u tim ustanovama, rok trajanja autorskih prava nad tim djelima, prenošenje i nasljeđivanje autorskih prava, svrha

⁷Zakon o muzejima, čl. 7.

⁸Isto, čl. 8.

⁹Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl. 20.

¹⁰Isto, čl. 44.

¹¹Isto, čl. 44.

¹²Isto, čl. 30 i čl. 44.

¹³Isto, čl. 6.

¹⁴Isto, čl. 44.

¹⁵Isto, čl. 52.

¹⁶Isto, čl. 52.

¹⁷Isto, čl. 79.

¹⁸Isto, čl. 80 i dalje.

¹⁹Isto, čl. 117.

korištenja te obveza naknade korisnika za to korištenje. Doduše, ističe se da su muzeji, galerije i slične ustanove izuzeti od autorskog prava zabrane izlaganja – dakle, davanja na uvid.²⁰ Isto se tako propisuju kazne za neovlašteno korištenje građe nad kojom postoji autorsko pravo.

Nadalje, u istom je Zakonu vrlo zanimljivo i za kustosa važno poglavlje o autorskom djelu stvorenom u radnom odnosu, u kojem i kustos i ustanova mogu naći osnovu za zaštitu svojih prava nad intelektualnim djelima.²¹

Iz gore navedenog vidljivo je da je zakonom propisano tko ima pravo uvida u muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju – *pravna i fizička osoba koja dobije ovlaštenje*, zatim svrha korištenja – *stručna i znanstvena istraživanja, službene svrhe, publicističke svrhe, potrebe nastave i druge opravdane svrhe* – te cilj korištenja – *zaštita i obrada muzejske građe*. Usto, propisano je da se građa i dokumentacija daju na korištenje u obliku *presnimaka*, osim u iznimnim slučajevima uz posebna odobrenja.

Kao što smo vidjeli odredbe navedenih zakona, a prema željama muzejske struke, pod pojmom “pristup” razlikuju “uvid” i “korištenje”. Pod pojmom uvid u muzejsku građu i dokumentaciju razumijeva se spoznaja o sadržaju muzejske građe i dokumentacije, a pod pojmom korištenje korisnikova primjena spoznaje o muzejskoj građi i muzejskoj dokumentaciji danoj na uvid tj. njeno objavljivanje u bilo kojem obliku i mediju.²²

Pored zakonima propisanih obveza i dužnosti, muzeji su ponekad vezani raznim ograničenjima prava raspolaganja muzejskom građom, a time i muzejskom dokumentacijom. Neka od tih ograničenja navedena su u ugovorima na osnovi kojih su muzeji došli u posjed muzejske građe. Na primjer, predavatelji građe u muzeje (darovatelji, prodavatelji ili pohranitelji) mogu uvjetovati da neki podaci vezani za građu ne mogu biti dostupni javnosti (obično je to ime osobe koja predmet predaje muzeju) ili mogu uvjetovati način na koji se građa može dati na uvid, odnosno izložiti (često tek kao cjelina tj. okupljena i izložena kao posebna zbirka unutar muzeja).

Druga ograničenja odnose se na odavanje podataka koji su poslovna tajna muzejske ustanove, odnosno onih kojima se štiti poslovanje muzeja, sigurnost zgrade i fundusa muzeja.

Ovakvo, relativno strogo, definiranje korisnika i uvjeta pod kojima se muzejska građa i muzejska dokumentacija, prije svega ona neobjavljena i neizložena, daju na uvid i korištenje proistječe iz nekoliko čimbenika koji čine muzejsku struku

²⁰Zakon o autorskom pravu, čl. 40.

²¹Isto, poglavlje: Autorsko djelo stvoreno u radnom odnosu ili po narudžbi, čl. 19–24.

²²Tekst prijedloga Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja uvida i korištenja muzejske građe i muzejske dokumentacije, koje je povjerenstvo predalo Ministarstvu kulture RH sadržavao je, kako u naslovu tako i u tekstualnom dijelu, poglavlje o korištenju muzejske građe i dokumentacije. U tekstu i naslovu Pravilnika, objavljenom u Narodnim novinama br. 115 od 21. prosinca 2001. godine, ispušten je dio o korištenju muzejske građe i muzejske dokumentacije, pa tako naslov objavljenog Pravilnika glasi: Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja uvida u muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju. Uslijed čega je ispušten rečeni dio prijedloga Pravilnika članovi povjerenstva ne znaju, odnosno o ispuštanju tog dijela saznali su tek nakon njegova objavljivanja u Narodnim novinama.

specifičnom u odnosu na arhivističku i knjižničarsku. Ti su čimbenici jedinstvenost jedinice muzejske građe i njeno čuvanje te kompleksnost obrade jedinice muzejske građe iz čega proizlazi i pravo iskazivanja autorstva stvaratelja informacije - kustosa nad muzejskom dokumentacijom.

Čimbenici za odobrenje uvida i korištenja muzejske građe i dokumentacije

Jedinice muzejske građe jedinstvene su tekovine kulturnog, civilizacijskog ili prirodnog nasljeđa, te s njima kao takvima treba i baratati. One podliježu posebnim uvjetima opstanka – dakle čuvanja i zaštite. Muzeji, da bi mogli dati korisnicima građu na uvid, ponajprije onu neobjavljenu, moraju osigurati da traženi muzejski predmet mora biti savršeno i stabilno konzerviran i/ili restauriran.

Osim toga, za davanje muzejske građe i dokumentacije na uvid, muzeji moraju imati poseban prostor u kojem će i građa i dokumentacija biti na sigurnom, a korisnik moći zadovoljiti svoje stručne i znanstvene potrebe. Svjetska je tendencija stvaranje studijskih kabineta, u kojima je korisnicima u potpunoj sigurnosti dostupna neizložena, ograničenjima nevezana muzejska građa i dokumentacija.

Na prijašnjim je našim seminarima već bila isticana specifičnost stručne obrade jedinice muzejske građe²³ u odnosu na arhivsku i knjižničnu građu. Zaključeno je da raznolikost muzejske građe i nedjeljivost materijalnih i oblikovnih svojstava te spoznaja dobivenih interpretacijom, odnosno kontekstualizacijom predmeta, diktiraju opseg njegove sadržajne obrade. Ovdje treba istaknuti da je takav pristup obradi muzejskog predmeta u službi njegova čuvanja i valorizacije unutar spomeničke baštine određenog teritorija i određene teme. Pored toga, korisnikova želja za edukacijom i potreba da bude obaviješten o podacima vezanim uz muzejski predmet koje ne može iščitati ili sagledati neposredno sa samog predmeta, uvjetuju kustosu valorizaciju opsega cjelovite obrade i cjelovite kontekstualizacije. Kustos na taj način, odabirom predmeta i odabirom količine informacija iz sadržajne obrade tog/tih muzejskog/muzejskih predmeta, interpretira određenu temu. Taj rad zahtijeva interdisciplinarnu obrazovanost kustosa. Raspon tog rada seže od savladavanja znanja, npr., o povijesnom razdoblju, o zemljopisnom području, o stručnim i tematskim postavkama u kojima je, odnosno unutar kojih je predmet nastao i živio pa preko osnovnih znanja o fizičkoj očuvanosti i zaštiti predmeta, do spoznaja o društvenoj potrebitosti i interesu različitih korisničkih skupina. Ostvarujući taj zadatak kustos ima pravo na oznaku stvaratelja muzejske dokumentacije i u njoj iskazane muzealnosti o muzejskom predmetu. To pravo stvaratelja – pravo autorstva nad muzejskom dokumentacijom tj. muzealnošću, muzejska struka preslabo je

²³Vujić, Žarka. Možemo li govoriti o sadržajnoj obradi muzejske građe? // Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / ur. Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998., str. 179. Maroević, Ivo. Muzeologija i znanost u virtualnom okruženju. // 2. i 3. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / ur. Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko muzejsko društvo, 2000. Str. 91-98. Zlodi, Goran. Neke specifičnosti sadržajne obrade muzejske građe. // 4. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / ur. Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 133-134.

apostrofirala u zakonskom dijelu. Kustosi bi željeli da se njihov rad na obradi predmeta vrednuje tako da im se omogući iskazivanje autorstva, odnosno odgovornosti, a time i kvantiteta i kvaliteta njihova doprinosa i njihove korisnosti u društvenoj zajednici u kojoj djeluju i koja ih, naposljetku, i financira.²⁴

Ovome treba dodati još jedan važan segment. Naš zakonodavac, kao i drugi diljem svijeta, sve više i više usmjerava muzeje u tržišno poslovanje. To znači da muzeji moraju postati (što više) profitabilne ustanove tj. da moraju početi svojim radom osiguravati, barem djelomično, svoj opstanak. Ovdje postoji opasnost razvoja razmišljanja u sljedećem smjeru: ako je djelatnost muzealaca u muzejima stručna i znanstvena obrada građe, onda je rezultat te obrade kapital kojeg se može unovčiti. Iz toga vrlo lako dolazimo do mišljenja da je pravo davanja na uvid i pravo korištenja muzejske građe i muzejske dokumentacije upravo to sredstvo kojim će muzeji moći ostvarivati zaradu.

I to je jedan od razloga zbog kojeg treba napraviti strogo vrednovanje rada kustosa kako bi se moglo ocijeniti koji dio njihove djelatnosti mora biti besplatno dostupan javnosti, a kojim muzej može ostvarivati dobit. I takva distinkcija mora biti zakonski regulirana, kako muzeji ne bi, u trci za zaradom, narušili svoju ulogu u društvu.²⁵

Zaključak

Reakcije hrvatskih muzealaca i njihovih korisnika na zakonsko izjednačivanje vrijednosti muzejske građe i muzejske dokumentacije o muzejskoj građi te na obvezu pružanja uvida i davanja na korištenje muzejskog predmeta i muzejske dokumentacije bile su različite. S jedne strane, kustosi su se užasnuli da će svaki 'porezni obveznik' moći zatražiti i morati dobiti na uvid podatke koje su oni prikupljali ili koji dovode u pitanje sigurnost opstanka muzejskog predmeta i njegova smještaja unutar muzejske ustanove. S druge strane, korisnici, među kojima su i muzejski djelatnici koji tragaju za dodatnim podacima o određenome muzejskom predmetu u drugim muzejima, dobili su nadu da će konačno biti pristupačni podaci koje određeni muzeji i njihovi djelatnici godinama nisu objavljivali niti ikome "sa strane" dopuštali uvid u ta prikupljena znanja. Taj strah i nada djelmično su proistekli iz različita čitanja zakona – da li uslijed njihove nedorečenosti? – ali i iz iskustva muzejskih djelatnika da zakonodavac vrlo često ne poštuje zakonom propisani red.

Na primjer, muzejima se upućuju zahtjevi za opremanje reprezentativnih vladinih prostora umjetninama. Nakon isteka ugovorena roka posudbe, muzeji imaju muke s povratom predmeta. Isto tako, nefunkcioniranje pravnog sustava koji štiti autorska prava, omogućuje da nakladničke kuće bez sankcija ilustriraju svoja izdanja muzejskim predmetima, koje su, zajedno s podacima, preuzeli iz muzejskih izvora, ne navodeći niti ustanovu u čijem se posjedu predmet nalazi, niti autora podataka!

²⁴Kustosi bi željeli istaknuti da njihov posao nije isključivo pripremanje izložbi, već da je to i dugotrajan i uporan rad na prikupljanju, obrađivanju i vrednovanju podataka o povjerenoj građi.

²⁵Tek usporedbe radi valja navesti da državni muzeji u Velikoj Britaniji ne naplaćuju ulaz posjetiteljima.

Primjera ima i više, ali i ovi dovoljno ilustriraju zbog čega su muzealci vrlo oprezni pri davanju na uvid i korištenje muzejske građe i muzejske dokumentacije. Čini se da se muzealci često služe domišljatostima kako da izigraju odredbe davanja na uvid građe i dokumentacije, propisanim u gore navedenim zakonima. I na taj način udaljavaju i svoj muzej i svoju struku od načela koja su tako jasno navedena u ICOM-ovom Kodeksu profesionalne etike: "Muzej je ustanova u službi društva i njegova napretka i mora biti otvoren javnosti. Muzej se mora razvijati kao izvor naobrazbe za sve skupine stanovništva."²⁶ Hrvatska muzejska struka u svojoj legislativi i u svojoj praksi manje ili više nominalno prati te smjernice Kodeksa, ali, nažalost, vrlo često zaboravlja na intonaciju koja dominira čitavim Kodeksom, a to je ljubaznost u ophođenju - kako prema kolegama tako i prema korisnicima.

Zakoni, koje hrvatski muzealci trebaju poštivati, usklađeni su i s direktivama i zakonima Europske unije, kojima se omogućuje pristup i jednako zaštićuje izvor, stvaratelj podataka te korisnik.²⁷

U raznim muzejima u Europi i na drugim kontinentima istraživanja na građi i dokumentaciji odobravaju se pod određenim uvjetima, iz čega je vidljivo da Hrvatska nije usamljena u svojim strahovima, iskustvima i razmišljanjima. Odobrenja za rad na neobjavljenoj građi i dokumentaciji izdaju se nakon popunjavanja vrlo strogih i detaljnih upitnika, u kojima se od korisnika traži čitav niz podataka o njemu samom kao i o svrsi, odnosno temi njegova istraživanja. Često je potrebna i preporuka, objašnjenje i dopuštenje nadležnog tijela da bi se takva istraživanja odobrila. Ta su istraživanja često povezana s visokim troškovima, od kojih neki muzeji imaju značajne prihode za održavanje svojih zbirki. Istim se upitnikom korisnika obavještava i o njegovim pravima, ovlastima i obvezama pri korištenju muzejske građe i dokumentacije.²⁸

Striktnim provođenjem zakona, dodjeljivanjem većih sredstava za zaštitu i restauriranje/konzerviranje građe i osiguranjem prostora za djelovanje i rad s korisnicima u muzejima, a nadalje zakonskim priznavanjem kustosima prava iskazivanja autorstva nad spoznajama okupljenim u muzejskoj dokumentaciji, država će sigurno smanjiti napetosti koje nastaju između kustosa i korisnika pri davanju na uvid i korištenje neobjavljene muzejske građe i muzejske dokumentacije. Većina muzealaca potpuno je svjesna i poštuje sve spoznaje o potrebi širenja i tijeka informacija i bit će zadovoljna bude li mogla svoja znanja podijeliti sa zainteresiranom javnošću.

Izuzetno je važno funkcioniranje pravnog sustava u zemlji da bi muzeji mogli poštovati svoje zakone i istovremeno raditi na diseminaciji informacija i znanja, zadovoljenju potreba korisnika i potreba uravnotežena informacijskog društva.²⁹

²⁶ICOM : International Council of Museums : Statut & Kodeks profesionalne etike / gl. ur. Maja Juras. Zagreb : Nacionalni komitet ICOM-a, 1991.

²⁷Npr. EUR-Lex : Community legislation in force – Document 396L0009. Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases. http://europa.eu.int/eur-lex/en/lif/dat/1996/en_396L0009.

²⁸Raznim tražilicama može se naći mnogo primjera na internetu. Evo nekih adresa: http://heritage-images.com/user/default_2.asp, <http://www.nps.gov/privacy.htm>, <http://www.fnmh.org/urbanwatch/guestsplash.asp>, <http://store.thetech.org/privacypolicy.html>.

²⁹Towards a balanced information society. // European copyright user platform. <http://www.eblida.org/ecup/docs/1997/natrecom.htm>.

Stoga, mislim, da bi i s ovog mjesta bilo primjereno uputiti Vladi Republike Hrvatske apel da preko resornih ministarstava pruži što veću podršku hrvatskoj muzejskoj zajednici i muzejskoj struci, strogo provodeći donijete zakone i ujedno pomažući pri rješavanju problema zbrinjavanja i zaštite muzejske građe te valorizacije rada kustosa. Ostane li situacija kakva jest, bojim se, muzeji će u svojim internim pravilnicima³⁰ još više pooštriti kriterije za dopuštenje uvida i korištenja svoje građe i dokumentacije tj. doći će do još većeg zatvaranja muzejskih fundusa od korisnika.

LITERATURA

Bošković, Dora. Izvješće o radu Stručnog povjerenstva za izradu Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi i Pravilnika o korištenju muzejske građe i dokumentacije. // 2. i 3. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / ur. Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko muzejsko društvo, 2000.. Str. 202-205.

Community legislation in force – Document 396L0009. Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases. http://europa.eu.int/eur-lex/en/lif/dat/1996/en_396L0009.

ICOM : International Council of Museums : Statut & Kodeks profesionalne etike / gl. ur. Maja Juras. Zagreb : Nacionalni komitet ICOM-a, 1991.

Maroević, Ivo. Muzeologija i znanost u virtualnom okruženju. // 2. i 3. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / ur. Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko muzejsko društvo, 2000. Str. 91-98.

Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja uvida u muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju. // Narodne novine 163, 115(2001).

Towards a balanced information society. // European copyright user platform. <http://www.eblida.org/ecup/docs/1997/natrecom.htm>.

Vujić, Žarka. Možemo li govoriti o sadržajnoj obradi muzejske građe? // Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik

³⁰Pravilnikom o uvjetima i načinu ostvarivanja uvida i korištenja muzejske građe i muzejske dokumentacije htjelo se riješiti neke opće postavke javnosti pristupa građi i dokumentaciji u muzejima, ali i obvezati muzeje da donesu svoje interne pravilnike. Svaki muzej ima određene specifičnosti kako s obzirom na građu tako i s obzirom na zgradu u kojoj je građa smještena. Svaki muzej najbolje poznaje svoju građu i stanje u kojem se ona nalazi te može li je ili ne može dati na uvid. Svaki muzej ima različite arhitektonske mogućnosti za rad korisnika – većina muzeja uopće nema posebnih radnih soba ili čitaonica, a nema niti mogućnost izrade snimaka ili presnimaka. Stoga je potrebno da u tom internom pravilniku svaki muzej definira, u skladu sa zakonskim propisima, svoje mogućnosti davanja pristupa građi i dokumentaciji.

radova / ur. Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998. Str. 177-180.

Zakon o autorskom pravu. // Narodne novine 160, 137(1998). Objavljeno i na adresi: <http://www.dziv.hr/nn/n0110.html>.

Zakon o muzejima. // Narodne novine 160, 142(1998). Tiskano i u: Vijesti muzealaca i konzervatora, 3-4(1998).

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. // Narodne novine 161, 62(1999). Tiskano i u: Vijesti muzealaca i konzervatora 1-4(1999).

Zlodi, Goran. Neke specifičnosti sadržajne obrade muzejske građe. // 4. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / ur. Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 133-134.